

Milan Vrbanus

(Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje,
Slavonski Brod)

BORBA PEČUŠKE BISKUPIJE ZA CRKVENU DESETINU U SLAVONIJI OD OSLOBOĐENJA OD OSMANSKE VLASTI DO 1761. GODINE

UDK 262.3(497.5 Slavonija)"16/17"

949.713 Slavonija

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 10. ožujka 2009.

Autor je u radu nastojao na temelju arhivskog gradiva iz posljednjeg desetljeća 17. i većeg dijela 18. stoljeća te literature utvrditi pravo Pečuške biskupije na ubiranje crkvene desetine u Slavoniji poslije oslobođenja Slavonije od osmanske vlasti. Pri tome je prikazao probleme u reguliranju ovog neriješenog pitanja koje je ostalo neriješeno sve do početka sedmog desetljeća 18. stoljeća. Autor je nastojao što je moguće više osvijetliti ovaj do sada zanemaren problem u hrvatskoj historiografiji. Na kraju je u prilogima objavio popise crkvene desetine Pečuške biskupije iz 1713., 1718. i 1719. godine.

Ključne riječi: Pečuška biskupija, crkvena desetina, Slavonija, Karlov urbar, marija-terezijanski urbar

1. UVOD

Poslije pobjede kršćanske vojske kod Beča i Parkanya 1683. godine, te neodgovaranja na mirovnu ponudu, Bečki je dvor odlučio započeti rat za oslobođenje od osmanske vlasti. Stoga je 1684. godine glavnina kršćanske vojske započela vojne akcije za oslobođenje Mađarske, a pomoćna vojska otvorila je drugu frontu napadom na Viroviticu. Do kraja 1687. godine kršćanska vojska oslobodila je cijelu Mađarsku i Slavoniju, a slijedeće godine osvojila Beograd te je prodrla na Balkanski poluotok. Međutim, osmanska vojska izvršila je protuudar te je tijekom 1690. godine ponovo osvojila Beograd i provalila u Slavoniju nastojeći ponovo zauzeti Osijek, što joj nije uspjelo. U ljeto 1691. godine kršćanska vojska porazila je osmansku vojsku kod Slankamena, te započela vojne akcije na oslobođenju Slavonije, što joj je uspjelo do kraja listopada iste godine.¹

¹ Opširniji opis opsade Beča te bitke kod Beča 12. rujna 1683. vidi u djelu Thomasa M. Barkera i Johna Stoyea. (Thomas M. Barker, *Doppeladler und Halbmond – Entscheidungsjahr 1683* (Graz, Köln, Wien, 1982), 223-226, 238-316 i 329-340; John Stoye, *The Siege of Vienna* (Berlin, 2000)). O ratu s Osmanskim Carstvom vidi: Hans Urbanski, *Karl von Lothrin-*

gen – *Österreichs Türken sieger – Biographie* (Wien, 1983), 110, 136-142, 169-172, 177-178, 188, 191-192; Uwe A. Oster, *Markgraf Ludwig Wilhelm von Baden Der «Türkenlouis» - Feldherr im Schatten von Prinz Eugen* (Köln, 2001), 87-91, 93-94, 98-101, 108-118, 124, 147-154, 175-181; Ludwig Hüttl, *Max Emanuel Der Blaue Kurfürst 1679 – 1726 – Eine politische Biographie* (München, 1976), 123, 149-154, 167-168; Nicholas Henderson, *Prince Eugen of Savoy* (London 2002), 18-20, 22; Wolfgang Oppenheimer, *Prinz Eugen von Savoyen – Feldherr und Baumeister Europas* (Wien, 2004), 50; Wolfgang Oppenheimer, *Prinz Eugen von Savoyen – Feldherr – Staatsmann Mäzen* (München, 1996), 38; Charles W. Ingrao, *The Habsburg Monarchy 1618 – 1815* (Cambridge University Press, 2000), 79-81; Michael Hochedlinger, *Austria's Wars of Emergence – War, State and Society in the Habsburg Monarchy 1683-1797* (London, 2003), 159, 171; Derek McKay, *Prinz Eugen von Savoyen – Feldherr dreier Kaiser* (Graz, Wien, Köln, 1979), 20, 22-23; Franz Herre, *Prinz Eugen – Europas heimlicher Herrscher* (Stuttgart, 1997), 36-37; Ivan Parvev, *Habsburg and Ottomans between Vienna and Belgrade (1683 – 1739)* (New York, 1995), 34-42, 46-47, 49-50, 53-55, 118-119; Miklós Molnár, *A Concise History of Hungary* (Cambridge University Press, 2001), 131-133; John P. Spielman, *Leopold I. – Zur Macht nicht geboren* (Graz, Wien, Köln, 1981), 119-121; Stefan Čakić, *Velika seoba Srba 1689/90. i Patrijarh Arsenije III. Crnojević* (Novi Sad, 1982), 31-33; Dragoljub R. Živojinović, *Uspon Evrope od 1450. do 1789.* (Novi Sad, 1985), 339; Petar Rokai, Zoltan Đere, Tibor Pal, Aleksandar Kasaš, *Istorija Mađara* (Beograd, 2002), 279-280, 300; Miklós Molnár, *A Concise History of Hungary* (Cambridge University Press, 2001), 297-299; Jozef Matuz, *Osmansko carstvo* (Zagreb, 1992), 116; Joseph Bergin (ed.), *The Short Oxford History of Europe The Seventeenth Century – Europe 1598 – 1715* (Oxford University Press, 2001), 133-134; Caroline Finkel, *Osman's Dream – The Story of the Ottoman Empire 1300-1923*, (London 2006.), 285-312; Jeremy Black, *War and World – Military Power and the Fate of Continents 1450-2000*, (New Haven and London 2000.), 89-90; Vijoleta Herman Kaurić, *Krhotine povijesti Pakraca* (Slavonski Brod, 2004), 87-88, 90-91; Josip Kljajić, *Brodsko tvrđava* (Slavonski Brod, 1998), 29; Josip Bösendorfer, *Crnice iz slavonske povijesti s osobitim obzirom na prošlost županija: Križevačke, Virovitičke, Požeške, Cisdravske Baranjske, Vukovske i Srijemske te Kraljevskog i slobodnog grada Osijeka u srednjem i novom vijeku* (pretisak izdanja iz 1910.; Vinkovci 1994), 335-339; Ive Mažuran, *Hrvati i Osmansko carstvo* (Zagreb, 1998), 247, 249-252, 254, 256-259, 264, 266-269; Ive Mažuran, *Valpovo – Sedam stoljeća znakovite prošlosti* (Valpovo, 2004); 56, 58-59; Ive Mažuran, *Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji 1736. godine i njihova ekonomska podloga, Radovi Zavoda za znanstveni rad JAZU u Osijeku* knj. 6 (Osijek, 1993), 459; Ive Mažuran, «Rat za oslobođenje Slavonije ispod osmanske vladavine od 1684. do 1691. godine», *Peti znanstveni sabor Slavonije i Baranje* sv. I (Osijek, 1991), 106-116, 119-121; Ive Mažuran, «Virovitica i njezina okolica za osmanske vladavine (1552-1684)», *Virovitički zbornik 1234-1984* (Virovitica, 1986), 137-138; Ive Mažuran, «Požega i požeška kotlina za turske vladavine», *Požega 1227 – 1977* (Požega, 1977), 192-196; Ive Mažuran, «Virovitica pod upravom vojske, Dvorske komore i vlastelina (1684. – 1736.)», *Virovitički zbornik 1234 – 1984* (Virovitica, 1986), 141-142; Ive Mažuran, *Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji 1736. godine i njihova ekonomska podloga, Radovi Zavoda za znanstveni rad JAZU u Osijeku* knj. 6 (Osijek, 1993), 459; Ive Mažuran, «Rat za oslobođenje od osmanske vladavine od 1684. do 1691. godine i stanovništvo Slavonije krajem 17. stoljeća», *Popis naselja i stanovništva u Slavoniji 1698. godine, Radovi zavoda za znanstveni rad JAZU* knj. 2 (Osijek 1988), 29-35, 38-39; Ive Mažuran, «Popis Darde i nekih naselja u Baranji 1695., odnosno 1698. godine», *Glasnik Arhiva Slavonije i Baranje* vol. I (1991), 14-15; Ferdo Šišić, *Županija virovitička u prošlosti* (Osijek, 1896), 71-76, 79; Tadija Smičiklas, *Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije, I dio: Slavonija i druge hrvatske zemlje pod Turskom i rat za oslobođenje*, Djela JAZU knj. XI (Zagreb, 1891), 108-111, 114-115, 119, 123-124, 126-129, 153, 156, 160; Tadija Smičiklas, *Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije, II dio: Spomenici o Slavoniji u 17. stoljeću (1640–1702.)*, Djela JAZU knj. XI (Zagreb, 1891), 20-23; Josip Buturac, *Katolička crkva u Slavoniji za turskog vladanja* (Zagreb, 1970), 199; Radoslav Lopašić, *Dva hrvatska junaka Marko Mesić i Luka Ibršimović* (Zagreb, 1888), 149-152; Radoslav Lopašić, «Slavonski spo-

Budući je još uvijek trajao rat s Osmanskim Carstvom, Bečki je dvor odlučio, zbog vojnih potreba, uspostaviti dvovlašće u Slavoniji. Veći dio Slavonije stavljen je pod upravu Dvorskog ratnog vijeća, odnosno vojnog zapovjednika za Slavoniju generala Guide von Starhemberga, a manji dio pod upravu Dvorske komore. Ovakvo stanje rezultiralo je trzavicama između glavnog vojnog zapovjednika i njemu podčinjenih zapovjednika te komorskih službenika, ali i mnogim zloupotrebama, koje su teško pogodile lokalno stanovništvo. Poslije pobjede kršćanske nad osmanskom vojskom kod Sente 1697. godine, Bečki dvor odlučio je organizirati komorsku upravu u Slavoniji te je poslao komorsku komisiju na čelu s grofom Carlom Ferdinandom Caraffom di Stiglianom, koja je u Slavoniju stigla početkom sljedeće godine. Caraffina komisija trebala je organizirati komorsku upravu, porezni sustav, razdvojiti vojnu od civilne uprave te popisati Slavoniju, ali je tijekom godine uspjela samo popisati Slavoniju, uspostaviti komorsku upravu te odrediti porez. Poslije zaključenja mira u Sremskim Karlovcima, Bečki je dvor odlučio razdvojiti vojnu od civilne uprave, kako bi dobio što veći broj osoba, koje bi trebale plaćati porez kako bi se financirali troškovi postojanja vojne krajine i djelovanja komorske uprave u Slavoniji. Budući da komisija grofa Otta Christopha v. Volckrea nije uspjela razdvojiti vojnu od civilne Slavonije, Bečki je dvor odlučio poslati ponovno komorsku komisiju na čelu s grofom Caraffom di Stiglianom, koja je tijekom 1702. godine uspjela razdvojiti vojnu od civilne uprave, popisati Slavoniju, završiti uređenje komorske uprave te uspostaviti porezni sustav.²

---

menici za XVII. viek. Pisma iz Slavonije u XVII. vjeku (1633.-1709.)» *Starine JAZU* knj. 30 (1902), 63-64, 72-73, 98, 104; Horvat, Rudolf, *Slavonija - povjesne rasprave, crtice i bilješke* knj. I (pretisak iz 1936.; Vinkovci, 1994), 5-6, 8, 11, 101, 104, 134-135; Rudolf Horvat, *Slavonija - povjesne rasprave, crtice i bilješke* knj. II (pretisak izdanja iz 1936.; Vinkovci, 1994), 189-190; Lajos Szita, «Oslobođenje Slavonije i Osijeka od Turaka», *Glasnik Arhiva Slavonije i Baranje* I (1991), 189-199, 201-202; Othmar Pickl, «Udio Štajerske u pobjedi nad Turcima kod brda Harsany godine 1687. Prilog logistici «Velikog turskog rata»», *Historijski zbornik* knj. XLI/1988 (1989), 184, 186-188, 207-211; Josip Matasović, «Stari osječki most», *Narodna starina* 18 (1929), 25-26, 28-30; Slavko Gavrilović, *Izvori o Srbima u Ugarskoj s kraja XVII i početkom XVIII veka* II, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda – Spomenici na tuđim jezicima Srpske akademije nauka i umetnosti knj. XXX (1990), 25-27; Slavko Gavrilović, «Podaci o Turcima u Velikoj Kanjiži i Iloku iz vremena velikog bečkog rata», *Zbornik Matice srpske za istoriju* 39 (1989), 104; Filip Potrebica, «Povijesni prilozi Slatine i okolice tijekom XVIII. i XIX. stoljeća», *Slatina 1297. – 1997.* (1999), 225-226; Filip Potrebica, «Slatina i okolica tijekom XVIII. i XIX. stoljeća», *Zlatna dolina Godišnjak Požeštine* vol. 3 (1997), 53.

² Ive Mažuran, *Izveštaji Caraffine komisije o uređenju Slavonije i Srijema nakon osmanske vladavine 1698. i 1702. godine*, Građa za historiju Osijeka i Slavonije knj. 7 (Osijek, 1989), 63-65, 132; Ive Mažuran, «Podjela Slavonije na Vojnu granicu (krajinu) i Provincijal 1702. godine i uspostava feudalnih odnosa na novim temeljima», *Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji 1736. godine i njihova ekonomska podloga, Radovi Zavoda za znanstveni rad u Osijeku JAZU* knj. 6 (Osijek, 1993), 20-28, 36, 38-41, 48-49; Ive Mažuran, «Slavonija nakon oslobođenja od osmanske vladavine i uspostava vojno-komorskog kondominija» *Izveštaji Caraffine komisije o uređenju Slavonije i Srijema nakon osmanske vladavine 1698. i 1702. go-*

2. UREĐENJE CRKVENE UPRAVE U SLAVONIJI

Osim što je krajem 17. stoljeća trebalo uspostaviti komorsku upravu, u Slavoniji je također trebalo uspostaviti crkvenu organizaciju. Prije osmanskog osvajanja, Slavonija je bila podijeljena između Zagrebačke, Pečuške, Bosanske i Srijemske biskupije. Tijekom osmanske vladavine u Slavoniji je djelovala samo Bosanska biskupija sa sjedištem u Đakovu. Zagrebački biskup imenovao je u drugoj polovini 17. stoljeća generalnog vikara za Slavoniju, koji je upravljao tim područjem u njegovo ime, dok pečuški biskup, koji je bio izvan sjedišta svoje biskupije, nije imao nikakvog predstavnika u Slavoniji. Potkraj osmanske vladavine dužnost generalnog vikara zagrebačkog biskupa obavljao je franjevac Luka Ibrišimović.³

dine, Građa za historiju Osijeka i Slavonije knj. 7 (Osijek, 1989), 19-35; Ive Mažuran, «Podjela Slavonije na Vojnu krajinu i tzv. Paoriju, odnosno Provincijal 1702. godine», *Izveštaji Caraffine komisije o uređenju Slavonije i Srijema nakon osmanske vladavine 1698. i 1702. godine*, Građa za historiju Osijeka i Slavonije knj. 7 (Osijek, 1989), 37-42, 44, 53-54; Ive Mažuran, «Organizacija i djelovanje gradskog magistrata u Požegi od 1698. do 1703. godine», *Starine JAZU* knj. 59 (1984), 157-167; Ive Mažuran, «Bitka kod Sente i prodor u Bosnu 1697. Uvod u pregovore o miru između Svete lige i Osmanskog Carstva 1699. godine», *Pro Historia Croatica 1, Zbornik uz 70. obljetnicu života Dragutina Pavličevića* (Zagreb, 2002), 121-124; Ive Mažuran, «Bitka kod Sente i upad princa Eugena Savojskog u Bosnu do Sarajeva 1697. godine (Dnevnik princa Eugena Savojskog)», *Glasnik Arhiva Slavonije i Baranje* knj. 5 (1999), 196-197; Ive Mažuran, Josip Adamček, Stjepan Sršan, Josip Vrbošić, Stanislav Marijanović, Andrija Šuljak i drugi, *Od turskog do suvremenog Osijeka* (Osijek, 1996), 10, 12-17; Josip Bösendorfer, «Kako je došlo do slavenskog urbara 1756. godine», *Rad JAZU* knj. 240 (1931), 233; Slavko Gavrilović, *Irig – trgovište u Sremu 1687-1849* (Novi Sad, 1994), 6; Igor Karaman, «Osnovni podaci i neke napomene o slavensko-srijemskom veleposjedu», *Zbornik Matice srpske za društvene nauke* br. 20 (1958), 39; Josip Adamček, «Ekonomsko-društveni razvoj u Hrvatskoj i Slavoniji u 18. stoljeću» (M. Gross, ur.) *Društveni razvoj u Hrvatskoj (od sredine 16. do početka 20. stoljeća)* (Zagreb, 1981), 67; Stjepan Sršan, «Slavonija i Srijem 20-ih i 30-ih godina 18. stoljeća», *Anali Zavoda za znanstveni rad JAZU u Osijeku* knj. 7 (1990), 80; Slavko Gavrilović, «Rasprava u Beču 1737. o društveno-ekonomskim odnosima u Slavoniji i Sremu», *Zbornik Matice srpske za istoriju* 23 (1981), 91; Slavko Gavrilović, «Izveštaj komorskog savetnika G. I. Eberla o Slavoniji i Sremu prve polovice XVIII veka», *Zbornik Matice srpske za istoriju* 22 (1980), 113; Slavko Gavrilović i Ivan Jakšić, *Izvori o Srbima u Ugarskoj s kraja XVII i početkom XVIII veka I*, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda – Spomenici na tuđim jezicima Srpske akademije nauka i umetnosti knj. XXVII (Beograd, 1987); 141, 169-170, 176-177, 194, 229-230, 233, 302, 311-312, 315-318, 403, 407, 409, 527 i 584; Gavrilović, *Izvori o Srbima* II, 80-81, 86-87, 116-117, 125-126, 130-132, 136-137, 255-258, 263-264, 302-304, 307-308, 328, 333-334, 375-376, 393-395 i 401-404; Herman Kaurić, *Pakrac*, 88; Lopašić, *Dva hrvatska junaka*, 151; Horvat, *Slavonija* I, 6; Mažuran, «Rat za oslobođenje», 33; Mažuran, «Požega», 193; Mažuran, «Rat», 114; *Vlastelinstvo*, 459; Mažuran, *Valpovo*, 60-62; Mažuran, *Hrvati*, 257, 281-283; Mažuran, «Virovitića», 143-144; Šišić, *Županija*, 75; Lopašić, «Spomenici», 72-73, 141; Smičiklas, *Spomenici o Slavoniji*, 67-71.

³ Buturac, *Katolička crkva*, 8, 149; Vitomir Belaj, «Vikarijat zagrebačkoga biskupa u Slavoniji i fra Luka Ibrišimović», *Fra Luka Ibrišimović i njegovo doba* (Jastrebarsko 2001), 29; Andrija Šuljak, «Fra Luka Ibrišimović-Sokol i biskup Nikola Ogramić-Olovčić», *Fra Luka Ibrišimović i njegovo doba* (Jastrebarsko 2001), 50-54; Robert Skenderović, «Nasljednici fra

Poslije oslobođenja od osmanske vlasti započele su aktivnosti za uspostavu crkvenih institucija na oslobođenom području. Po oslobođenju Pečuha imenovan je pečuški biskup Mathias Ignatius Radanay, koji je nastojao na području biskupije pokatoličiti kalvine, te pridobiti pravoslavno stanovništvo za uniju s Katoličkom crkvom. Početkom 1690. godine pečuški biskup uspio je pridobiti predstavnike pravoslavnog klera i stanovništva na području Pečuške biskupije na uniju s Katoličkom crkvom. Međutim, doseljavanjem Srba te pravoslavnog klera na čelu s patrijarhom Arsenijem III. Crnojevićem tijekom 1690. godine na područje biskupije, pravoslavno stanovništvo, koje je pristalo na uniju s Katoličkom crkvom, odustalo je od nje. Odustajanje pravoslavnog stanovništva od unije s Katoličkom crkvom izazvalo je napetosti između pečuškog biskupa Radanaya te predstavnika županijske uprave i patrijarha Crnojevića, odnosno pravoslavnog stanovništva, jer su biskup Radanay i predstavnici županijske uprave zahtijevali da pravoslavno stanovništvo mora ostati vjerno uniji s Katoličkom crkvom.⁴

Poslije oslobođenja Slavonije od osmanske vlasti započela je borba oko župa u Slavoniji između bosanskog biskupa Nikole Ogramića od Olova i zagrebačkog biskupa Martina Borkovića te njegovih nasljednika Ignacija Mikulića i Stjepana Želišćevića, koje je predstavljao generalni vikar fra Luka Ibrišimović. Pečuški biskup Radanay, koji je imao najviše prava na župe u Slavoniji, bio je zaokupljen uređenjem svog biskupskog sjedišta. Naime, pečuški biskupi bili su 150 godina izvan sjedišta biskupije, pa su poslije oslobođenja Pečuha od osmanske vlasti najprije nastojali urediti svoje sjedište, a uz to su i zaboravili koji je dio Slavoniji bio pod njihovom jurisdikcijom. Stoga se pečuški biskup Radanay nije odmah uključio u borbu oko slavonskih župa, premda je u srednjem vijeku Pečuška biskupija upravljala istočnim dijelom Požeške te cijelom Vukovskom županijom.⁵

Tijekom 1698. godine počela je i borba između Pečuške i Zagrebačke biskupije oko slavonskih župa. Prepošt Zagrebačke biskupije Nikola Škrlec prikupljao je crkvenu desetinu na području, koje je Pečuška biskupija smatrala svojim područjem. Pečuški biskup Radanay i kanonici prosvjedovali su kod komorske komisije zbog Škrlecova ubiranja desetine tvrdeći da to području pripada Pečuškoj biskupiji, pozivajući se na granice iz vremena ugarskog kralja Ladislava I., osnivača Zagrebačke biskupije. Budući da se zagrebački biskup Stjepan Želišćević i bosanski biskup Nikola Ogramić od Olova nisu mogli dogovoriti oko biskupskih granica, sastalo se sudsko povjerenstvo

Luke Ibrišimovića u službi slavonskog vikara Zagrebačke biskupije», *Fra Luka Ibrišimović i njegovo doba* (Jastrebarsko 2001), 131; Franjo Emanuel Hoško, *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća* (Zagreb 2000), 117-118, 123; Franjo Emanuel Hoško, *Franjevci i poslanje Crkve u kontinentalnoj Hrvatskoj* (Zagreb 2001), 48-49.

⁴ Josip Turčinović, *Misionar Podunavlja Krsto Pejkić (1665-1731)* (Zagreb 1973), 55-57.

⁵ Buturac, *Katolička crkva*, 149; Dragutin Trux, «Razgraničenje Đakovačke i Pečuvske Biskupije 1780», *Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske* tečaj LXXI br. 4 (1943), .31; br. 5, 36.

u gradu Győru, kako bi odredilo granicu između tih biskupija. Oba su biskupa prikupila mnoštvo građe kako bi dokazala svoje tvrdnje. Nakon vijećanja sudsko vijeće nije donijelo konačnu odluku, nego je predložilo kralju Leopold I. da presudi u korist zagrebačkog biskupa te odredi da istočna granica bude Šamac-Levanjska Varoš-Drenje-Petrijevci.⁶

Na györskom sudu nije se raspravljalo o granicama između Pečuške i Zagrebačke, te Bosanske i Srijemske biskupije. Naime, kralj Leopold I. utvrdio je 1690. godine granice između Zagrebačke i Pečuške biskupije, određivši da južna granica bude na rijeci «Lisnicza seu Valko, Sava, totam circumendo Posegam»⁷, pozivajući se na odredbu iz 1350. godine. Poslije györskog suda, pečuški biskupi Radanay i Franciscus Wilhelmus Joannes Bertramus baron de Nesselrod počeli su se boriti za slavonske župe, pa je 1707. godine biskup Nesselrod onemogućio popunjavanje požeške prepoziture. Problemi oko granica konačno su riješeni tek 1733. godine, kada je Zagrebačka biskupija preputila Valpovštinu Pečuškoj biskupiji. Istovremeno pečuški biskup zahtijevao je od srijemskog biskupa ustupanje vukovarskog područja, što je srijemski biskup prihvatio jer nije imao dovoljno svećenstva za duhovnu službu na tom području.⁸ Očito su tek tada zagrebački i srijemski biskup prihvatili granicu, kako je odredio kralj Leopold I. svojom odlukom iz 1690. godine.

3. UBIRANJE CRKvene DESETINE U SLAVONSKOM DIJELU PEČUŠKE BISKUPIJE

Tijekom djelovanja Caraffine komisije, komisija je naredila komorskim popisivačima da prilikom popisivanja Slavonije moraju utvrditi kome je pripala desetina tijekom osmanske vladavine. Prilikom obavljanja popisa popisivači su utvrdili da je desetina tijekom osmanske vladavine pripadala osmanskim vlastelinima, te da su uglavnom davali desetinu od svih ratarskih kultura, vina te od ovaca, koza i svinja. Pojedina su kućanstva bila oslobođena davanja desetine jer su obavljala vojnu službu na granici prema Habsburškoj Monarhiji, odnosno Hrvatskoj.⁹

⁶ Finanz- und Hofkammer archive, fond Hoffinanz Ungarn, fasc. r. Nr. 394, spis br. 449, fol. 137, fol. br. 148v-149r; Josephus Koller, *Prolegomena in historiam episcopatum Quinqueecclesiarum* (Posonii 1804), 76-79; Buturac, *Katolička crkva*, 159, 162; Franjo Emanuel Hoško, «Luka Ibrišimović i sukobi među slavonskim i bosanskim franjevcima Bosne Srebrenice», *Fra Luka Ibrišimović i njegovo doba* (Jastrebarsko 2001), 22, Skenderović, «Nasljednici», 131; Hoško, *Franjevci*, 124-130; Hoško, *Franjevci i poslanje*, 50.

⁷ Buturac, *Katolička crkva*, 162.

⁸ Isto, 162.

⁹ FHKA, HFU, fasc. r. Nr. 391, fol. 697-761; fasc. r. Nr. 393, fol. 378-401; fasc. r. Nr. 418, spis br. 98, fol. 485-558, spis br. 100, fol. 572-619; fasc. r. Nr. 419, spis br. 101-106, fol. 1-143, spis br. 108, fol. 146-153, spis br. 110, fol. 173-211, spis br. 112-117, fol. 222-447, spis br. 119-120, fol. 448-527, spis br. 121, fol. 535-539 i fol. 805-819; Hrvatski državni arhiv,

Desetina se dijeli na veliku i malu desetinu. Veliku desetinu činila je desetina od pšenice, raži, suražice, ječma i zobi, a mala desetina od priploda ovaca, koza, svinja, košnica, te prosa i kukuruza. Također, stanovništvo je davalo i desetinu od vina u onim krajevima gdje se uzgajala vinova loza.

Komorski službenici počeli su od oslobođenja Slavonije ubirati desetinu. O tome svjedoči račun đakovačkog provizorata iz 1692.-1693. godine¹⁰, iz kojeg je vidljivo da je komorski službenik Johann Jacob Hoßlauer von Hoßlau prikupljao desetinu na području provizorata¹¹, što znači da bosanski biskup Nikola Ogramić od Olova, vlasnik vlastelinstva, nije uspio osigurati desetinu za sebe. Očito je da Bečki dvor nije imao dovoljno žitarica za vojne potrebe, pa ih je nastojao osigurati prikupljanjem desetine na području, koje je smatrao svojim vlasništvom, jer ga je osvojio oružjem. Isto je tako 1697. godine komorski službenik ubirao desetinu na području osječkog okruga.¹²

Komorska komisija odredila je tijekom 1698. godine komorske službenike, koji su trebali prikupiti desetinu u Slavoniji te ju dovesti u skladišta u Osijeku, Brodu i Gradišci. Za područje, koje je nekoć bilo pod upravom Pečuške biskupije (Valpovo, Miholjac, Osijek, Vukovar), desetinu su trebali prikupiti Schmerling, virovitički provizor Blaž Buntisar i Ponyatofski.¹³ Caraffina komisija smatrala je da desetina pripada Dvorskoj komori, odnosno državi kao vlasniku svih novostečenih područja. O tome svjedoči i činjenica da je kardinal Kolonić, predsjednik Dvorske komore, darovao osječkim isusovcima desetinu grada Osijeka za njihovo uzdržavanje. Očito je da je kardinal Kolonić smatrao desetinu prihodom državne blagajne Habsburške Monarhije, pa da, kao predsjednik Dvorske komore, koja je upravljala državnim prihodima, može dodjeljivati pravo na ubiranje crkvene desetine pojedinim samostanima, odnosno crkvenim redovima.¹⁴

---

fond: Acta urbana et conscriptiones bonorum, fasc. 127, spis br. 39, fol. 196-250, fasc. 137, spis br. 22, fol. 162-183, fasc. 128, spis br. 14, fol. 198-422 i fasc. 192, spis br. 21; Ive Mažuran, *Popis naselja i stanovništva u Slavoniji 1698. godine, Radovi Zavoda za znanstveni rad JAZU u Osijeku* 2 (Osijek 1988), 45-555; Ive Mažuran, *Popis zapadne i srednje Slavonije 1698. i 1702. godine, Građa za historiju Osijeka i Slavonije* knj. 2 (Osijek 1966), 17-148; Smičiklas, *Spomenici o Slavoniji*, 61-67, 72-336.

¹⁰ U naslovu računa đakovačkog provizorata navodi se da se račun odnosi na razdoblje od 9. listopada 1692. do 19. srpnja 1695. godine. Međutim, na kraju računa komorski činovnik Johann Jacob Hoßlauer von Hoßlau upisao je 9. listopada 1693. godine. (FHKA, HFU, fasc. r. Nr. 392, spis 215r i 220v).

¹¹ FHKA, HFU, fasc. r. Nr. 392, spis 215r-216v.

¹² Slavko Gavrilović, «Daljsko vlastelinstvo Karlovačke mitropolije», *Studije iz privredne i društvene historije Vojvodine i Slavonije od kraja XVII do sredine XIX veka* (Novi Sad 2006), 11; Slavko Gavrilović, «Daljsko vlastelinstvo Karlovačke mitropolije u XVIII stoleću», *Zbornik Matice srpske za društvene nauke* sv. 46 (1967), 23.

¹³ FHKA, HFU, fasc. r. Nr. 393, fol. 129r i 130r.

¹⁴ *Kanonske vizitacije* knj. V – *Osijek i okolica 1732.-1833.* (Osijek 2007), 5, 17 i 39; Stjepan Sršan, *Kanonske vizitacije Osijek 1732-1761.* (Osijek 1997), 10 i 23.

Na isti zaključak upućuje i darovnica patrijarhu Arseniju III. Crnojeviću, kojom se dodjeljuje pravo na ubiranje desetine od pravoslavnog stanovništva koje je doselilo s njim u Habsburšku Monarhiju. Naime, kralj Leopold I. dodjelio je 1695. godine patrijarhu Crnojeviću, umjesto plaće za patrijarhovo materijalno osiguranje, pravo na ubiranje desetine. Budući da se ova odluka pokazala neprovedivom, jer je pravoslavno stanovništvo bilo raspršeno po cijelom području Slavonije, kralj Leopold I. odlučio je da se patrijarhu Crnojeviću isplati godišnje 3.000 forinti na ime vrijednosti desetine. Međutim, državna blagajna bila je konstantno u financijskim problemima, pa je neredovito isplaćivala dogovoreni iznos. Uz to se država za vrijeme rata s kurucima u Mađarskoj zadužila kod patrijarha Crnojevića za 20.000 forinti, pa je kralj Josip I. 1706. godine odlučio darovati patrijarhu Crnojeviću Daljsko vlastelinstvo s pravom na ubiranje desetine na tom vlastelinstvu.¹⁵

Srijemski biskup Franjo Jany zahtijevao je također od Caraffine komisije pravo na ubiranje crkvene desetine u Srijemu, što je zahtijevao i pečuški biskup Radanay. Caraffina komisija odlučila je da se biskupu Franji Janyju dodjeli 3.000 forinti za njegovo uzdržavanje, te uzdržavanje šest kanonika. Međutim, Caraffa nije želio donijeti nikakvu odluku u vezi s pravom na ubiranje desetine, nego je odlučio rješavanje tog zahtjeva prepustiti komisiji na čelu s kardinalom Kolonićem.¹⁶

Pečuški biskup Radanay nije se mirio s takvom situacijom te je nastojao u Slavoniji silom ostvariti pravo na desetinu. Stoga je pokušao prikupiti desetinu na području, koje je smatrao da je pod njegovom crkvenom jurisdikcijom. Protiv takvog ponašanja žalio se Bečkom dvoru patrijarh Crnojević, koji navodi da pečuški biskup Radanay prikuplja desetinu od Srba i Bosanaca na području Slavonije te da ih progona iz Pečuha, odnosno s područja njegove biskupije. Komorska administracija u Budimu upozorila je pečuškog biskupa Radanaya da to ne čini te da ostavi srpsko stanovništvo na miru u Slavoniji, ali i u Pečuhu.¹⁷

¹⁵ Gavrilović, «Vlastelinstvo», 9; Gavrilović, «Daljsko vlastelinstvo», 22.

¹⁶ Ive Mažuran, «Slavonija nakon oslobođenja od osmanske vladavine i uspostava vojno-komorskog kondominija», *Izveštaji Caraffine komisije o uređenju Slavonije i Srijema nakon osmanske vladavine 1698. i 1702. godine, Građa za historiju Osijeka i Slavonije* knj. 7 (Osijek 1989), 27 i 89; Slavko Gavrilović, *Srem od kraja XVII do sredine XVIII veka, Monografije Instituta za istoriju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu* knj. 12 (Novi Sad 1979), 25; Darko Vitek, «Razilaženje oko pripadnosti Srijema; bečki Dvor, Hrvatski Sabor i biskup Franjo Jany», *Povijesni prilozi* 25 (2003), 172.

¹⁷ Slavko Gavrilović, *Izvori o Srbima u Ugarskoj s kraja XVII i početkom XVIII veka II, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda – Spomenici na tuđim jezicima Srpske akademije nauka i umetnosti* knj. XXX (Beograd, 1990), 512, 514-518, 525, 596-597, 621, 631; Jovan Radonić, *Rimska kurija i južnoslovenske zemlje od XVI do XIX veka, SAN, Posebno izdanje* knj. CLV, *Odeljenje društvenih nauka nova serija* knj. 3 (Beograd 1950), 418; Turčinović, *Misionar*, 55-57.

Zahtjevi biskupa Radanaya, ali i svih ostalih biskupa koji su imali jurisdikciju na području Slavonije temeljili su se na običajnom pravu. Naime, u tom trenutku biskupi nisu imali dokumenata, kojima bi mogli uvjerljivo dokazati svoje pravo na ubiranje desetine. Tako ni pečuški biskup Radanay nije mogao uvjerljivo dokazati svoje pravo na desetinu, jer je njegova biskupija bila stoljeće i pol pod osmanskom vlašću, pa pečuški biskup nije imao dokumenata, kojima bi mogao uvjerljivo dokazati svoje pravo na desetinu. Isto je vrijedilo i za ostale biskupe, koji su imali jurisdikciju u Slavoniji.¹⁸ O nedostatku dokumenata, kojima bi mogli uvjerljivo dokazati svoje pravo na desetinu, svjedoči i činjenica da biskupi ni kasnije nisu mogli dokazati to svoje pravo na području svojih biskupija.

Na području osječkog okruga, koje je bilo pod jurisdikcijom Pečuške biskupije, crkvenu desetinu prikupljali su od 1707. do 1712. godine službenici komorske inspekcije u Osijeku. U naslovu popisa desetine osječkog okruga navodi se da je prikupljena desetina otpremena u državno skladište u Osijeku¹⁹, što znači da se u to vrijeme pečuški biskup još uvijek nije uspio izboriti za pravo na ubiranje velike desetine na području osječkog okruga. Nije mi poznato kakva je situacija bila na drugim područjima koja su bila pod jurisdikcijom pečuškog biskupa. Doduše, Zagrebačka biskupija ubirala je desetinu na području Požeške kotline te okruga Našice i Orahovica.²⁰

Tijekom 1712. godine izbio je sukob između Zagrebačke i Pečuške biskupije oko desetine u Požeškoj županiji²¹. Četiri godine kasnije iznijeli su svoj problem pred kraljevskim sudom koji je razmotrio taj problem, pa je kralj Karlo III. (VI.) 11. svibnja 1720. godine odlučio u korist Zagrebačke biskupije, što znači da je desetina u Požeškoj županiji pripala Zagrebačkoj biskupiji.²²

Biskup Radanay, te njegov nasljednik Nesselrode vjerojatno su nastojali steći pravo na ubiranje desetine na području Slavonije pod jurisdikcijom

¹⁸ Dragica Rogić, «Akumulacija crkvenog i svjetovnog feuda iz poslovnog odnosa na podlozi zakupa crkvene desetine u Slavoniji u 18. i 19. stoljeću (Prilog istraživanju poslovnih odnosa između feuda i crkve)», *Spomenica u čast 40-godišnjice osnivanja SKJ-u 1919-1959.* sv. II, JAZU (1960), 376; Buturac, *Katolička crkva*, 159.

¹⁹ HDA, *Conscriptiones decimarum et nonarum*, fasc. 1, spis br. 34-40, 46-48, 50, 58-60 i 75.

²⁰ Nadbiskupski i kaptolski arhiv u Zagrebu, *Acta decimaria*, kut. 8, spis br. 3/383, 3/386, 3/389, 3/391, 3/392, 3/398, 3/396 i 3/402.

²¹ Nije najjasnije na što je mislio Koller kada spominje Požešku županiju u 1712. godini. Vjerojatno je mislio na Požešku kotlinu, jer u to vrijeme nije bilo županija u Slavoniji. Naime, županije su obnovljene tek 1745. godine.

²² Josephi Koller, *Historia episcopatus Quinqueecclesiensis* tomus VII (Pešta 1812), 192-196. Knjigu sam pronašao, na preporuku dr. sc. Roberta Skenderovića, na web-stranici <http://books.google.com/books?q=koller+historia+episcopatus&btnG=Sea>, jer u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu nemaju taj svezak knjige. Zahvaljujem dr. sc. Robertu Skenderoviću na toj korisnoj obavijesti.

Pečuške biskupije. Naime, iz popisa desetine iz 1713., 1718. i 1719. godine vidljivo je da je tih godina desetina na području okruga Valpovo, Osijek, Petrijevcima, Vukovar i Ivankovo pripadala toj biskupiji. Doduše, desetinu su povremeno prikupljali komorski službenici Ignatius Szebenyi, David Haimb, Johann Michael Fleischmann te Joannes Jacobus Mayer (1713. i 1718.), a povremeno biskupski desetinar David Haimb²³ (1718. i 1719.).²⁴

Desetina je u drugom desetljeću 18. stoljeća očito pripadala crkvi, odnosno biskupima. To se može zaključiti na temelju odluke dijecezanske sinode Pečuške biskupije iz 1714. godine da se šesnaesti dio desetine od žitarica i vina na području pojedine župe prepusti župniku u toj župi.²⁵ Naime, da desetina nije pripadala biskupu, odluka dijecezanske sinode ne bi imala nikakvog smisla jer bi bila neprovediva. O tome svjedoče i kanonske vizitacije donjomiholjačko-valpovačkog područja iz 1738. i 1754. godine te vukovarsko-vinkovačkog područja iz 1735., 1738., 1745. te 1754. godine, jer nas one obavještavaju da su lokalni župnici dobivali šesnaesti dio desetine za vlastito uzdržavanje.²⁶

Međutim, očito da u drugom desetljeću 18. stoljeća pitanje desetine nije bilo pravno uređeno. Naime, prema izvještaju komorskog savjetnika Georga Ignaza Eberlea iz 1731./32. godine Dvorska komora i dalje je smatrala desetinu državnim prihodom. Iz izvještaja je vidljivo da je desetinu na području Male Vlaške prikupljao komorski službenik te ju je dovozio u skladišta u Požegi, Gradišci i Pakracu.²⁷ Iz izvještaja nije jasno je li tridesetih godina 18. stoljeća slična situacija bila i u dijelovima Slavonije, koji su bili pod jurisdikcijom Pečuške biskupije. Istražujući popise crkvene desetine u Hrvatskom državnom arhivu nisam pronašao desetinske popise slavonskog dijela Pečuške biskupije poslije 1719. godine.²⁸

Pravna neuređenost pitanja ubiranja desetine vidljiva je i tijekom uredovanja Hamiltonove komisije 1736. godine. Na konferenciji, održanoj u Beču

²³ Naročito je zanimljiv David Haimb, koji se potpisao 1718. godine kao komorski desetinar, a sljedeće godine kao biskupijski desetinar u slavonskom dijelu Pečuške biskupije. (HDA, CDN, fasc. 1, spis br. 111, 134).

²⁴ HDA, CDN, fasc. 1, spis br. 77, 81, 111-114, 134-135.

²⁵ U srednjem vijeku lokalni župnik dobivao je 1/4 desetina na području svoje župe. Tijekom vremena taj se dio smanjio na 1/4, odnosno 1/16 ukupne desetine prikupljene na području pojedine župe. (Koller, *Historia*, 241; Trux, «Razgraničenje», 102; Josip Bösendorfer, *Agrarni odnosi u Slavoniji* (Zagreb 1950), 132).

²⁶ *Kanonske vizitacije* knj. III – *Valpovačko-miholjačko područje 1730.-1830.* (Osijek 2005), 11, 27, 33, 89, 95; *Kanonske vizitacije* knj. IV – *Srijem 1735.-1768.*, 407, 421, 431, 433, 437, 441, 443, 447, 483, 501, 511, 519, 531, 535, 543, 551, 557, 563.

²⁷ Slavko Gavrilović, «Izvještaj», 114.

²⁸ Dosad sam u Hrvatskom državnom arhivu pregledao popise crkvene desetine do 1733. godine te nisam pronašao desetinske popise područja Slavonije koje je bilo pod jurisdikcijom Pečuške biskupije poslije 1719. godine. (HDA, CDN, fasc. 1, kut. 1 – fasc. 4, kut. 7).

1737. godine, razmatralo se i pitanje ubiranja desetine na području Slavonije. Stanovništvu se žalilo Hamiltonovnoj komisiji na način ubiranja desetine (žitne, vinske te desetine svinja) te ubiranje male desetine i devetine. Komisija je analizirala darovnice za slavonska vlastelinstva te je utvrdila da vlastelini nemaju pravo ubirati malu desetinu, što su potvrdili i slavonski vlastelini Prandau, Küffstein i Imbsen. Komisija je također razmatrala pravo pečušskog i zagrebačkog biskupa na ubiranje male desetine, ali ih nisu pozvali da dokažu svoje pravo na to podavanje. Usprkos tome, komisija je bila svjesna njihove pretenzije na tu vrstu podavanja, te je predložila da biskupi ne mogu ubirati malu desetinu dok ne dokažu svoje pravo na nju. Isto je tako komisija zaključila da u Slavoniji ne treba primjenjivati zakone, koji vrijede u drugim dijelovima Monarhije, ali da vladar ima pravo, s obzirom na to da je Slavonija osvojena oružjem, donositi zakone prema svojoj volji. Uz to se komisija zapitala ne bi li mala desetina trebala pripasti župnicima, jer su, po komisiji, biskupi imali dovoljno za osiguranje svojih životnih potreba, a župnici su uglavnom bili siromašni.²⁹

Na kraju komisija je odredila da se određivanje desetine mora obaviti u roku tri dana od žetve, ubirati u naturi i to u slami, a ne u zrnu, kako se ubirala dotad, te da seljaci nisu dužni dovoziti desetinu vlasniku desetine.³⁰

Konferencija je, nakon razmatranja mišljenja Hamiltonove komisije te preslušavanja vlastelina Prandau, Küffsteina i Imbsena, odlučila da vlastelini nemaju pravo ubirati veliku desetine na svojim vlastelinstvima, nego da ona pripada Pečuškoj i Zagrebačkoj biskupiji, što znači da su desetine Pečuške biskupije mogli ubirati to podavanje na Valpovačkom, Vukovarskom i Nuštarskom vlastelinstvu. Što se tiče male desetine konferencija je odlučila da ne pripada ni vlasnicima posjedima, ali ni crkvi, s time da joj je ostavila mogućnost da može dokazati svoje pravo na to podavanje.³¹

Na temelju preporuka konferencije, donio je 22. svibnja 1737. godine urbar kojim je i spahijama, ali i biskupima koji su imali jurisdikciju na području Slavonije (zagrebački, pečuški, bosanski i srijemski) zabranio ubiranje male desetine na području Slavonije. Doduše, biskupima je urbar ostavio mogućnost dokazivanja prava na tu vrstu podavanja.³²

Jedan podatak upoznaje nas s načinom ubiranja desetine na području Vukovarskog vlastelinstva. Naime, iz zahtjeva desetinara Pečuške biskupije Josefa Haubera, upućenog 1739. godine Zemaljskoj upravi u Slavoniji, može se zaključiti da je prikupljanje velike desetine na tom vlastelinstvu na sebe preuzeo vlastelinski upravitelj Pöhr, a da je biskupijskom desetinaru isplaći-

²⁹ Slavko Gavrilović, «Rasprava», 94-96; Gavrilović, *Srem*, 201.

³⁰ Gavrilović, «Rasprava u Beču 1737.», 95.

³¹ Isto, 95-96.

³² Gavrilović, *Srem*, 201; Bösendorfer, *Agrarni odnosi*, 195.

van određeni novčani iznos. Nažalost, u zahtjevu nije navedeno kolika je bila vrijednost desetine u novcu.³³ Očito su pečuški biskup i vukovarski vlastelin knez Eltz sklopili sporazum o davanju desetine u zakup. Naime, da je knez Eltz, odnosno njegov vlastelinski upravitelj Pöhr, nasilno oduzeo pečuškom biskupu veliku desetinu, ne bi mu isplatili određeni novčani iznos koji je bio u Vukovaru. Moguće je da je pečuški biskup zaključio da mu je jeftinije dati desetinu u zakup, nego slati desetinare na to udaljeno vlastelinstvo.

Pečuška biskupija nije bila suglasna sa zabranom ubiranja male desetine na području Slavonije koje je bilo pod jurisdikcijom, ali je do 1747. poštivala odluku Karlova urbara o maloj desetini. U vrijeme uspostave komorske uprave na Nuštarskom vlastelinstvu 1746. godine postalo je aktualno pitanje pobiranja male crkvene desetine. Premda je Karlovim urbarom određeno da crkva nema pravo na ubiranje male desetine dok ne dokaže svoje pravo na to podavanje, kaptol Pečuške biskupije nastojao je domoći se male desetine.³⁴

Pečuška biskupija zatražila je 1747. godine od glavne županijske skupštine Srijemske i Virovitičke županije da joj se omogući ubiranje male desetine na županijskom području, koje je bilo pod jurisdikcijom Pečuške biskupije (Valpovačko, Vukovarsko i Nuštarsko vlastelinstvo). Stanovništvo Nuštarskog i Vukovarskog vlastelinstva uputilo je predstavku glavnoj skupštini Srijemske županije u kojoj su se pozvali na Karlov urbar. Međutim, županijska skupština utvrdila je da je stanovništvo s tih vlastelinstava obavezno davati malu desetinu, koju Pečuška biskupija nije ubirala od donošenja Karlovog urbara. Stoga je glavna županijska skupština Srijemske županije odlučila da donošenje odluke o ubiranju male desetine odgodi do sljedeće skupštine.³⁵

Podnoseći zahtjev glavnim skupštinama Virovitičke i Srijemske županije, Pečuška biskupija pozvala se na Zagrebačku biskupiju, koja, po tvrdnji Pečuške biskupije, ubire malu desetinu na području Slavonije, koje je bilo pod jurisdikcijom Zagrebačke biskupije. Predstavnici Vukovarskog i Nuštarskog vlastelinstva tražili su od glavne županijske skupštine Srijemske županije da ne dozvoli ubiranje male desetine od njihovih podanika. Na kraju glavna skupština Srijemske županije nije odobrila 1747. godine Pečuškoj biskupiji ubiranje male desetine na Nuštarskom i Vukovarskom vlastelinstvu.³⁶

³³ Ive Mažuran, *Rješenja Zemaljske uprave za Slavoniju 1738.-1742., Građa za historiju Osijeka i Slavonije* knj. 3 (Osijek 1970), 105.

³⁴ Slavko Gavrilović, «Vlastelinstvo Nuštar-Gaboš (1687-1849)», *Studije iz privredne i društvene istorije Vojvodine i Slavonije od kraja XVII do sredine XIX veka* (Novi Sad 2006), 92; Slavko Gavrilović, «Seljaštvo na vlastelinstvu Nuštar-Gaboš (1687-1849)», *Zbornik Matice srpske za društvene nauke* br. 30 (Novi Sad 1961), 11.

³⁵ HDA, Virovitička županija, Publicum politicum, fasc. 2, spis br. 83; Gavrilović, «Vlastelinstvo Nuštar-Gaboš», 92; Gavrilović, «Nuštar-Gaboš», 11.

³⁶ HDA, VŽ, PP, fasc. 2, spis br. 84; Gavrilović, «Vlastelinstvo Nuštar-Gaboš», 92; Gavrilović, «Nuštar-Gaboš», 11.

Međutim, podanici Vukovarskog i Nuštarskog vlastelinstva smatrali su, bojeći se da će imati štete zbog nedavanja male desetine, da se trebaju dogovoriti s kaptolom Pečuške biskupije oko prava na ubiranje male desetine. Stoga su se početkom 1748. godine sastali seoski knezovi tih dvaju vlastelinstava te su odlučili pristati na davanje male desetine, ali na način kako je ubirana do donošenja Karlovog urbara. Upravitelji Nuštarskog i Vukovarskog vlastelinstva protestirali su kod županijske skupštine te su tražili da se poništi taj sporazum, koji su smatrali nezakonitim tvrdeći da njihovi podanici nisu smjeli samostalno pregovarati s predstavnicima kaptola Pečuške biskupije. Upravitelji tih vlastelinstava počeli su stvarati probleme desetinarima Pečuške biskupije pri prikupljanju male desetine na svojim vlastelinstvima, te su oduzimali već prikupljenu malu desetinu. Na taj su način vlastelinski upravitelji vršili pritisak na Pečušku biskupiju nastojeći prisiliti biskupiju da im prepusti ubiranje male i velike desetine u zakup, budući da joj nisu mogli oduzeti pravo na to podavanje.³⁷

Problemi oko ubiranja male desetine postojali su i na području Virovitičke i Požeške županije. Stoga je 1751. godine zastupnik Antun Spišić Japranski tužio u ime Virovitičke, Požeške i Srijemske županije Zagrebačku i Pečušku biskupiju zbog ubiranja male desetine. Sve tri županije navode da su desetinari tih biskupija uveli za vrijeme komorske uprave u Slavoniji novi način ubiranja desetine. Naime, zastupnik Antun Spišić Japranski navodi da su u Slavoniji biskupijski desetinari prije ubirali desetinu u novcu, a sada u naturi, zahtijevali su da kmetovi ovrše žitarice te dovezu desetinu u zrnju, desetinu od kukuruza i duhana, desetinu od krčevina, podvoz izvan naselja, naplaćivali su kmetovima izdavanje potvrde o podmirenoj desetini i obavljanje određivanja desetine, te određivali malu desetinu i kad stanovnici nisu imali deset komada janjića, jarića, košnica pčela i prasića na broju.³⁸

U Virovitičkoj županiji izbila je 1755. godine pobuna seljaka na Bukovičkom, Virovitičkom, Voćinskom, Orahovičkom i Našičkom vlastelinstvu. Marija Terezija poslala je 1755. godine u Slavoniju Keglević-Serbellonijevu komisiju koja je trebala istražiti uzroke pobune stanovništva na tim vlastelinstvima. Nakon završenog rada komisija, komisija je 1755. godine izradila privremeni urbar, kojim je zabranila biskupijama ubiranje male desetine te im je dala godinu dana za dokazivanje prava na ubiranje tog podavanja. Kraljica Marija Terezija proglasila je 15. ožujka 1756. godine urbar za Slavoniju, kojim nije regulirano pitanje prava biskupa ili vlasnika slavonskih imanja na ubiranje male desetine.³⁹

³⁷ Gavrilović, «Vlastelinstvo Nuštar-Gaboš», 92; Gavrilović, «Nuštar-Gaboš», 11-12.

³⁸ Josip Bösendorfer, «Kako je došlo do slavonskog urbara iz 1756. godine?», *Rad JAZU* knj. 242 (1931), 61; Bösendorfer, *Agrarni odnosi*, 87.

³⁹ Bösendorfer, «Urbar II», 52; Bösendorfer, *Agrarni odnosi*, 198-205.

Pečuški, zagrebački i bosanski biskup poslali su predstavku o desetini na koju je Marija Terezija odgovorila 16. srpnja 1761. godine te je pozvala bana da riješi taj problem. Hrvatski ban naložio je Virovitičkoj županiji da sazove sastanak vlastelina i predstavnika zagrebačkog, pečuškog i bosanskog biskupa, što je ona učinila 9. rujna 1761. godine. Nakon dugotrajne rasprave oko ubiranja desetine, vlastelini i predstavnici biskupija dogovorili su se da crkvi pripadne desetina od sesionalne zemlje, a vlastelinu od krčevina i vanselišnog zemljišta, crkvi pripada desetina od novih vinograda, a vlastelinu gornica te dvije pinte po akovu te crkvi je ostala desetina na predijima gdje je do sporazuma ubirala desetinu, a vlastelinu je ostala desetina gdje ju je on dotad ubirao, ali se vlastelin morao dogovoriti s kmetovima oko načina ubiranja desetine (u naravi ili novcu). Isto su se tako dogovorili da će, ako kraljica Marija Terezija ne potvrdi taj sporazum, ostati na snazi urbarijalna regulacija.⁴⁰

Kraljica Marija Terezija odlučila je 12. studenog 1761. godine da crkvi pripadne desetina od sesionalne zemlje, novih vinograda i predija, a vlastelinu 17 krajcara od krčevina te vanselišnog zemljišta, od vinograda gornica te od predija devetina. Takvo kraljičino rješenje prihvatio je i barun Prandau koji se najviše bunio zbog načina na koji je uređeno prikupljanje crkvene desetine.⁴¹

4. ZAKLJUČAK

Poslije oslobođenja Slavonije 1691. godine, započelo je na tom području organiziranje komorske uprave. Budući da je još uvijek trajao rat s Osman-skim Carstvom, Bečki je dvor odlučio uspostaviti dvovlašće na tom području, tako da je veći dio teritorija prepustio vojsci na čelu s glavnim vojnim zapovjednikom generalom Guidom von Starhembergom, a samo manji dio pod upravu službenika Dvorske komore.

Krajem 17. stoljeća započela je u Slavoniji organizacija crkvene uprave. U srednjem vijeku veći dio Slavonije bio je pod jurisdikcijom Pečuške biskupije. U Slavoniji je krajem 17. stoljeća započela borba za župe između Zagrebačke i Bosanske biskupije. U početku u tu se borbu nije odmah uključila i Pečuška biskupija iako je imala najviše prava na slavonske župe, jer je pečuški biskup nastojao prvenstveno urediti svoje sjedište, a uz to nije imao ni podatke o području, koje je u srednjem vijeku bilo pod jurisdikcijom njegove biskupije. Granice između Pečuške i Zagrebačke biskupije pokušao je 1690. godine odrediti kralj Leopold I., koji je odredio granicu između tih dviju biskupija, ali nije uspio u potpunosti, pa je Pečuška biskupija nastojala proširiti svoju jurisdikciju na području Slavonije, što joj je uspjelo tek krajem prve trećine 18. stoljeća.

⁴⁰ HDA, CV, PP, kut. 18, spis br. 210; Bösendorfer, «Urbar II», 61-62.

⁴¹ HDA, CV, PP, kut. 19, spis br. 299; Bösendorfer, «Urbar II», 62.

Krajem 17. stoljeća u Slavoniji su se pojavili problemi oko prava na ubiranje crkvene desetine. Bečki dvor, odnosno Dvorska komora smatrao je da je Slavonija osvojena oružjem, pa da desetina pripada Habsburškoj Monarhiji, odnosno Dvorskoj komori, kao instituciji koja je vodila brigu o državnim financijama. Stoga je Dvorska komora naredila komorskim službenicima da prikupljaju desetinu na području pod svojom upravom te da prevezu prikupljene žitarice u skladišta u Osijeku, Brodu i Gradišci. S vremenom su pečuški i zagrebački biskupi započeli prikupljanje desetine u župama koje su bile pod njihovom jurisdikcijom. Međutim, njihovo pravo na desetinu nije bilo pravno uređeno. Doduše, konferencija iz 1737. godine priznala im je pravo na veliku desetinu, ali im je zabranila ubiranje male desetine dok ne dokažu pravo na to podavanje. Takva situacija glede male desetine u Slavoniji ostala je sve do 1761. godine, kada je Virovitička županija, po nalogu kraljice Marije Terezije, sazvala sastanak predstavnika vlastelinstava te predstavnika Pečuške, Zagrebačke i Bosanske biskupije. Njihov sastanak rezultirao je dogovorom oko prava na ubiranje crkvene desetine, koji je u studenom 1761. godine kraljica Marija Terezija doradila te ga kao takvog prihvatila. S takvim se rješenjem konačno suglasio i barun Prandau, koji je bio najveći protivnik takvog uređenja prava na ubiranje crkvene desetine.

Time je konačno pravno regulirano pravo na ubiranje desetine u Slavoniji.

PRILOZI:**POPISI CRKVENE DESETINE PEČUŠKE BISKUPIJE
1713., 1718. I 1719. GODINE U HRVATSKOM DRŽAVNOM
ARHIVU**

U *Hrvatskom državnom arhivu* u fondu *Conscriptiones decimarum et nonarum* u fasc. br. 1 u kutija br. 2 nalaze se tri popisa velike i male crkvene desetine na području Slavonije pod jurisdikcijom Pečuške biskupije iz 1713., 1718. i 1719. godine.

U tim su dokumentima doneseni sumarni podaci o visini crkvene desetine na području Pečuške biskupije. Iz tih je dokumenata moguće utvrditi područje na kojem se prostirala Pečuška biskupija te sam zaključio da se ta biskupija prostirala na području okruga Valpovo, Petrijevci, Osijek, Vukovar i Ivankovo, odnosno na području istočne Slavonije.

Te sam dokumente odlučio objaviti kako bih dokazao da je tijekom drugog desetljeća 18. stoljeća u Slavoniji, u sastavu Pečuške biskupije, prikupljena crkvena desetina, premda pitanje ubiranja tog nameta nije bilo pravno regulirano. Također, ti su dokumenti zanimljivi i kao dokaz na kojem se području Slavonije prostirala Pečuška biskupija u prvoj polovici 18. stoljeća.

Nažalost, ti popisi onemogućavaju detaljnu analizu podataka jer dokumenti donose samo sumarne podatke o visini velike i male desetine. Najzanimljiviji dokument je popis male crkvene desetine iz 1713. godine, koju su seljaci podmirivali u novcu. Popisi iz 1718. i 1719. godine donose sumarne podatke o visini velike i male desetine po naseljima u okruzima Valpovo, Petrijevci, Osijek, Vukovar i Ivankovo. Kako trenutačno nisam uspio pronaći podatke o veličini obrađenih oranica zasijanih pojedinom ratarskom kulturom, nemoguće je analizirati podatke iz tih popisa. Međutim, ti su dokument značajan izvor podataka o crkvenoj desetini kao jednom vrlo značajnom poreznom nametu tijekom 18. stoljeća.

TUMAČ:

d omi)ni – razrješenje kratica

quatuor(!) – tako je napisano u originalnom dokumentu

[943] - ispravan zbroj

Hrvatski državni arhiv, *Conscriptiones decimarum et nonarum*, fasc. br. 1, kutija br. 2, spis br. 77.

Extractus, extractuum
decimarum parvarum
districtuum intus specificatorum
pro anno 1713.

Extractus totius comitatus Valpoviensis, quantum quilibet districtus, pro parvis decimis, in pecunia parata solverit, sequitur hunc in modum

	fl.	den.
In primis, pro agnellis, et caprellis, ex toto comitatu percepi, quarum conscriptio addita est, cum conscriptione frumenti decimalis	219	95
Item, districtus Valpoviensis praestiti pro parvis decimis, in conscriptione parvarum decimarum specificatis	109	91
Districtus Petroviciensis, pariter pro parvis decimis, etiam in libro parvarum decimarum specificatis praestitit	47	90½
Districtus Ivankovariensis parimodo pro parvis decimis, quae etiam in libro conscriptionis latebunt, praestitit	185	72
Districtus Eszekiensis, pro parvis decimis sicuti conscriptio edocebit solvit	296	7½
Districtus Vukovariensis, pariter pro parvis decimis, in conscriptione parvarum decimarum specificatis, praestitit	680	35
Summa totalis facit	1539	91

Id est mille, quingentos, triginta novem florenos, rh enenses) et nonaginta unum denarium hungaricum

	fl.	den.
Ex praescriptis 1539 florenis et 91 denariis		
In primis die 20. Iulii 1713. dedi in parata pecunia perillustri domino praefecto Benna	100	-

	fl.	den.
Item die 2. Ianuarii 1714. eodem perillustri domino praefecto, dedi in parata pecunia	625	-
Item, quod dominus Planer ex districtu Vukovariensi, hic detinuit, et ibi Quinqueecclesiis ex pecunia salis caesarei, loco illorum concessit	630	93
Item, quod in sortem mei fatigii attinet, ex centum tres, a 1539 florenis et 91 denariis proveniunt mihi	46	20
Pariter, in sortem fatigiorum, conscriptorum decimarum	46	20
Item, uni huszaroni annuali, absque quo, nec ego, nec conscriptores decimarum possumus esse, cum nec sit via tuta uni itinerare, et nec est capax solus quidquam tam in conscriptione, quam in exactione decimarum aliquid efficere, sic ille modo cum uno, modo cum altero decimatore, diu, noctuque obligatur exire, sic pro suo annuali stipendio in pecunia solvi	25	-
Item, tempore, et in principio decimationis, id est, agnellorum, et caprellarum, dum vidissem multas fraudes, fieri, cum plurimi in sylvis, et inter palludes suos agnellos, et caprellas abscondiderant, et quorum in futurum fraus talis ut cessaret, fui coactus duos haidones conducere pro Valpoviensi, et Petroviciensi districtibus unum alterum vero pro Eszekiensi, qui decem dies consumpserant, usque quo cum conscriptoribus integros exquisivissent districtus, quibus dedi dietim denarios 20 facit	4	-
Item, tempore magnarum decimarum, duobus muscetariis, qui ex Eszek ad districtum Eszekiensem, fuerunt conscriptori dati pro assistentia, finita conscriptione cuilibet dedi unum marianum facit	-	57
Item, in districtu Vukovariensi decem panduronibus, qui pro securitate propter praedones per totum districtum cum conscriptore decimarum ad fuerunt finita conscriptione dedi iisdem bibale	-	50

Sequntur etiam quaedam expensae; quas ut sua excellentia acceptare non dedignaretur humillime supplicamus, alias, si ad nostros sumptus in pagis /: qui nobis plane nihil praestant:/ vivere deberemus, pro nostro fatigio absolute nihil reservare possemus salarii.

	fl.	den.
Translatus lateris	1478	40
In principio conscriptionis agnellorum, et caprellarum in districtu Valpoviensi et Petroviciensi conscriptor consumpsit, cum d(omi)no provisoro Valpoviensi, et ispano Petroviciensi, per pagos proficiscendo vini okas 12 per denarios 8 facit	-	96
Item, tempore magnarum decimarum in dictis duobus districtibus, vini okas 5 per denarios 12 facit	-	60
In districtu Eszekiensi		
Tempore conscriptionis agnellorum, et caprellarum, conscriptor pro se, et pro cameralibus ispanis per pagos proficiscendo consumpsit okas vini 15 per denarios 8 facit	1	20
Item, tempore magnarum decimarum, vini okas 10 per denarios 12 okam consumpsit facit	1	20
Item, tempore conscriptionis, et incassationis parvarum decimarum conscriptor pro se, et pro suo coadiutore, pro victu et haustu dedit	1	30
In districtu Vukovariensi		
Tempore conscriptionis, tam agnellorum, quam caprellarum, uti et frumenti omnis generis vini okas 8½ per denarios 12 okam, facit	1	2
Item, tempore conscriptionis parvarum decimarum, per tres dies debui expectare adventum d(omi)ni provisoris ex Eszek, et sic pro me, et pro conscriptore, et huszarone quavis die, pro victu et haustu per 30 denarios expendi, facit	-	90
Item, exeundo ad pagos, duas okas bubulae nobiscum accipiendo per denarios 6 okam, facit	-	12
Item, vini okas nobiscum accipiendo 8½ per denarios 15 okam, facit	1	27½

	fl.	den.
Item, pro charta, abramento, cera hispanica, et ad postam pro literis transmittendis	6	-
Summa erogationis facit	1492	97½
Resto adhuc	46	93½
Taliter complebitur summa perceptionis	1539	91

Id est, mille, quingenti, triginta novem floreni rhenen(ses) et nonaginta unus denarius hungaricus

Hrvatski državni arhiv, *Conscriptiones decimarum et nonarum*, fasc. br. 1, kut. br. 2 spis br. 81.

Separatae specificationes.

Quantum sequentes quatuor(!) caesarei districtus in Regno Sclavoniae existentes id est Valkovariensis, Essekiensis, Valponensis, et Petroviziensis, item quintus Ivankovariensis ad illustriss(imum) d(ominum) baronem de Makar spectans iuxta a(nn)o 1713. factam magnam decimarum conscriptionem, additis etiam agnellis, et caprellis pro parte suae excellentiae d(omini) d(omini) episcopi (Quinque)ecclesiensis eiusdemque venerabilis capituli decimalis frumenti, hordei, et avenae praestare debeant, et in parata pecunia iam praestiterint, cum adiuncto summario extractu, quantum tota decimarum conscri(pti)o anni supradicti efficiat anno 1713.

Districtus Valkovariensis

	Frumenti		Hordei		Avenae		Agnellos a 10 den.	Caprellos a 5 den.	Solvit	
	Killas	Osmak	Killas	Osm(ak)	Killas	Osm(ak)			fl.	den.
Valkovarinum	26	-	5	3¼	1	-	6	7	-	95
Bogdanovaz	15	3½	3	6½	3	-	10	28	2	40

	Frumenti		Hordei		Avenae		Agnellos a 10 den.	Caprellos a 5 den.	Solvit	
	Killas	Osmak	Killas	Osm(ak)	Killas	Osm(ak)			fl.	den.
Jankovaz	52	3¼	8	-	9	6	30	40	5	-
Nicoslavaz	27	5¼	13	5¼	13	6½	72	40	9	20
Petrovaz	16	4½	7	6¾	5	¾	112	38	13	10
Laza	13	3½	1	2¾	3	2	-	16	-	80
Slavkovaz	16	4½	4	7	2	7¼	5	13	1	15
Svinjarovaz	15	5½	6	½	1	7¼	32	39	5	15
Orolik	5	7¼	-	4¼	-	7¼	3	8	-	70
Gelletovaz	13	4½	3	4¾	3	4	7	15	1	45
Banovaz	9	2	2	2	3	4	-	1	-	5
Illatsh	19	2½	8	1½	3	1¼	10	14	1	70
Tovarnik	48	5¼	23	2	11	2½	36	9	4	5
Mallovascze	34	4½	5	-	16	4¾	50	27	6	35
Illinaz	5	-	2	3¼	1	7½	11	11	1	65
Novak	15	-	4	5¾	-	5½	-	23	1	15
Scherengrad	5	¾	-	-	-	-	-	-	-	-
Lovas	45	4	17	1½	15	4	27	78	6	60
Tompeovaz	26	3	9	5½	3	1½	22	30	3	70
Miklaushevaz	4	4	1	6½	1	¾	6	-	-	60
Czakovaz	25	1½	12	3½	14	2¾	106	42	12	70
Berak	16	3	9	-	8	6¾	49	44	7	10
Summa	458	¾	151	½	125	2¾	594	523	85	55

Districtus Essekiensis

	Frumenti		Hordei		Avenae		Agnellos a 10 den.	Caprellos a 5 den.	Solvit	
	Killas	Osmak	Killas	Osm(ak)	Killas	Osm(ak)			fl.	den.
Pagus Czepin	2	2½	-	-	1	6½	-	46	2	30
Dobsin	1	1½	-	-	1	2½	-	26	1	30
Caporna	5	6¼	-	½	1	½	-	13	-	65
Sent Laslo	19	5¼	1	1	4	3	-	-	-	-
Koroth	16	6½	-	6	-	4¼	-	-	-	-
Tenia	22	7½	12	3½	3	5	36	19	4	55
Milites ibidem	29	2	21	4½	7	¾	-	-	-	-
Czeritsh	23	2¼	8	5½	4	4¼	28	36	4	60
Vera	13	5½	11	4¾	13	1½	87	54	11	40
Bobotha	15	4¼	8	4½	7	2¼	106	19	11	55
Bershadin	9	-	4	5	13	½	137	14	14	40
Terpina	75	5¼	30	2	82	-	154	12	16	-
Patshadin	24	5¼	16	4½	21	7½	53	6	5	60
Tordinz	77	½	16	7¾	23	2	22	25	3	45
Antin	17	5¼	-	-	6	1½	2	7	-	55
Ritfalu	27	4	-	3	2	6	-	-	-	-
Summa	382	1¼	133	4½	194	-	625	277	76	35

Districtus Valponensis

	Frumenti		Hordei		Avenae		Agnellos a 10 den.	Caprellos a 5 den.	Solvit	
	Killas	Osmak	Killas	Osm(ak)	Killas	Osm(ak)			fl.	den.
Oppidum Valpov	51	6½	3	2½	5	1½	3	47	2	65
Pagus Schaag	2	4¼	-	1	1	5½	-	35	1	75
Naarad	11	5½	-	1	-	-	-	-	-	-
Bistrinaz	5	3¾	-	1	-	-	-	20	1	-
Zagaijze	-	-	-	-	-	2½	-	4	-	20
Sanctus Georgius	14	4¾	1	1½	2	1	-	15	-	75
Podgaijze	8	1¾	1	-	1	3	-	7	-	35
Mihaloviz	28	3¾	2	4½	3	6	-	25	1	25
Kupanovaz	4	7½	-	-	-	1	-	7	-	35
Benitshanaz	11	4	1	-	-	7	-	15	-	75
Schlivoshevaz	2	1½	-	2	-	-	-	8	-	40
Rakitovaz	6	1	-	4	-	1	-	4	-	20
Poricze	1	7	-	-	-	1	-	4	-	20
Czomagajevaz	8	4½	-	1	-	-	-	-	-	-
Czernikovaz	8	¾	-	6	-	2½	-	10	-	50
Kunishinaz	5	1½	-	2	-	3	-	21	1	5
Velishkovaz	14	7½	-	1	-	4	-	5	-	25
Tiborianaz	9	6½	-	-	-	5	-	3	-	15
Gaath	11	7½	-	7	-	3	-	5	-	25
Laczize	14	2½	-	5	-	1	-	6	-	30
Marianaz	2	1	-	5	-	3	-	10	-	50
Boczanjevaz	2	1½	-	1	-	4	-	-	-	-
Vinograz	2	4½	-	2	-	-	-	2	-	10
Summa	229	1	13	7½	18	7	3	253	12	95

Districtus Petroviziensis

	Frumenti		Hordei		Avenae		Agnellos a 10 den.	Caprellos a 5 den.	Solvit	
	Killas	Osm(ak)	Killas	Osm(ak)	Killas	Osm(ak)			fl.	den.
Oppidum Petrievaz	57	6 ¾	1	1½	1	3	-	30	1	50
Pagus Satniza	23	6½	-	-	-	3½	-	-	-	-
Novak	4	1½	-	1	-	3	-	2	-	10
Bizovaz	20	2	-	1½	-	4½	-	7	-	35
Habianofczij	5	2½	-	2½	-	4	6	-	-	60
Brodianzij	9	4¾	1	2¼	1	3½	-	-	-	-
Martinzij	4	7½	-	1	-	2½	-	-	-	-
Budinzijj	2	½	-	-	1	1½	3	23	1	45
Koshka	11	3½	-	-	1	2	-	4	-	20
Harkanovaz	8	6½	-	-	-	1¾	-	11	-	55
Ivanofczij	7	2¼	-	-	-	2	-	-	-	-
Zelczin	3	1½	-	-	-	-	-	-	-	-
Ladimirofczij	5	7¼	-	-	-	-	-	9	-	45
Summa	164	5½	3	1¾	7	7¼	9	86	5	20

Districtus Ivankovariensis

	Frumenti		Hordei		Avenae		Agnellos a 10 den.	Caprellos a 5 den.	Solvit	
	Killas	Osm(ak)	Killas	Osm(ak)	Killas	Osm(ak)			fl.	den.
Oppidum Ivankova	49	2¼	5	4½	9	1¾	3	30	1	80
Pagus Jarmina	15	5½	-	3¼	6	7¼	166	56	19	40
Czeritz	15	-	-	4¼	3	4¼	-	4	-	20
Nuster	43	2¾	5	4	4	6	48	94	9	50
Ostrova	40	5½	14	¼	19	2¾	1	63	3	25

	Frumenti		Hordei		Avenae		Agnellos a 10 den.	Caprellos a 5 den.	Solvit	
	Killas	Osm(ak)	Killas	Osm(ak)	Killas	Osm(ak)			fl.	den.
Gabosh	43	7	3	3	20	1½	-	59	2	95
Markushefczij	37	3½	1	½	9	4½	-	56	2	80
Summa	245	2½	30	4¼	73	5	218	362	39	90

Summarius extractus antespecificatorum
quinque districtuum in Regno Sclavoniae existentium

Districtus	Frumenti		Hordei		Avenae		Agnellos a 10 den.	Caprellos a 5 den.	Solvit	
	Killas	Osmak	Killas	Osm(ak)	Killas	Osm(ak)			fl.	den.
Valkovariensis	458	¾	151	½	125	2¾	594	523	85	55
Essekiensis	382	1¼	133	4½	194	-	625	277	76	35
Valponensis	229	1	13	7½	18	7	3	253	12	95
Petroviziensis	164	5½	3	1¾	7	7¼	9	86	5	20
Ivankovariensis	245	2½	30	4¼	73	5	218	362	39	90
Summarum	1479	3	332	2½	419	6	1449	1501	219	95

L(ocus) s(igilli)

Ignatius Szebenij

Decimator m(anu) p(roprii)

Hrvatski državni arhiv, *Conscriptiones decimarum et nonarum*, fasc. br. 1, kut. br. 2, spis br. 111.

Extractus magnarum decimarum in Slavonia pro anno 1718.
conscriptarum

	Frumenti		Hordei		Avenae	
	Killa	Octil	Killa	Octil	Killa	Octil
Districtus Essekiensis	799	2¼	136	7¼	75	¾
Valkovariensis	634	6¼	109	6½	12	¾
Valponensis	504	4¾	32	1½	21	2
Petroviziensis	293	4	14	1½	19	1¼
Summa	2232	1¼	293	¾	127	¾

Locus sigilli)

David Haimb

Supraemus decimator in Slavonia

Hrvatski državni arhiv, *Conscriptiones decimarum et nonarum*, fasc. br. 1, kut. br. 2, spis br. 112.

Extract

Von das in nachstehenden drey Districten an Ihre hochbischöfflich) Graffen von Nesselrod
Zehendgetraitheren undt harttuetter pro a(nno) 1718. conscribirt, davon abgefuehret
worden undt annoch restiret.

	Essekher District				Valkovarer District				Valpovarer District											
	Getraith	Gersten	Haabern	Haabern	Getraith	Gersten	Haabern	Haabern	Getraith	Gersten	Haabern	Haabern								
Vermög deren Extracten seindt pro a(nno) 1718. conscribirt worden an Zehendgetraithern	Killa 1092	Achtl 6¼	Killa 151	Achtl ¾	Killa 94	Achtl 2	Killa 94	Achtl 2	Killa 634	Achtl 6¼	Killa 109	Achtl 6½	Killa 12	Achtl 3¾	Killa 504	Achtl 4¾	Killa 32	Achtl 1½	Killa 21	Achtl 2
Hiervon zu Ihro hochged(acht)en bischöfflichen Hoffstatt gelieferth worden	357	-	75	4¼	49	5	49	5	-	-	89	6½	10	3¾	128	4¾	32	1½	21	2

	Essecker District				Valkovarer District				Valpovarer District			
	Getraith	Gersten	Haabern	Haabern	Getraith	Gersten	Haabern	Haabern	Getraith	Gersten	Haabern	Haabern
Kometen in die Kay(serlichen) Provianthmagazinen zu liiffern	Killa 735	Acht 6¼	Killa 75	Acht 4¾	Killa 44	Acht 5	Killa 634	Acht 6¼	Killa 19	Acht 7¾	Killa 2	Acht -
Hiervon seindt in das Essekerischen Magazin geliefferth worden	407	½	75	4 ² / ₄	44	5	200	-	19	7¾	2	-
Restiret annoch	334	5¾	-	-	-	-	434	6¼	-	-	-	-

Hrvatski državni arhiv, *Conscriptiones decimarum et nonarum*, fasc. br. 1, kut. br. 2, spis br. 113.

Extractus
Magnarum decimarum in caesareo districtu Valpoviensi
pro anno 1718. conscriptarum

Nomina Pagorum	Tritici		Hordei		Avenae	
	Killae	Octalium	Killae	Octalium	Killae	Octalium
Oppidum Valpo	101	-	4	-	9	-
Sag	10	1	-	-	2	5
Narth	10	-	1	-	-	-
Bistrinsi	5	4	1	1½	-	-
Sagaici	1	3	-	2	1	1
Podgaici	16	-	-	-	-	-
S(anc)t(us) Georgius	42	2	1	-	-	-
Maroslevacz	13	2½	3	1	-	5
Mihalovicz	43	6	6	-	-	-
Capelna	19	5½	1	-	1	5
Villievo	27	2	1	½	2	½
Rakidovich	10	-	1	-	-	-
Boricze	3	2½	-	7	-	3½
Samagaevci	10	-	-	-	-	-
Kunischinzi	21	-	2	-	-	-
Szernikovci	4	-	-	-	-	-
Gath	15	-	1	-	-	-
Velliskovci	27	-	-	-	-	-
Tiborianzi	15	-	1	-	-	-
Vinogradacz	4	¾	-	6	-	1

Nomina Pagorum	Tritici		Hordei		Avenae	
	Killas	Octalium	Killas	Octalium	Killas	Octalium
Bochanevci	24	7¼	1	4½	1	3
Marianzi	35	-	1	-	-	-
Lazize	14	7	1	2	1	5
Tibanovci	8	4	1	1	-	5
Benizanzi	11	3	1	-	-	-
Sclivosevzi	10	1¾	1	-	-	-
Summa	504	4¾	32	1½	21	2

Locus) s igilli)

Joannes Jacobus Mayer

Caes areo) provisor Valpoviensis

M anu) p roprii)

Hrvatski državni arhiv, *Conscriptiones decimarum et nonarum*, fasc. br. 1, kut. br. 2, spis br. 114.

Extract

aller nachfolgendten Dorffschafften des Kay serlichen) Valkovarer Districts, was nemb lichen) iedweders deren in anno 1718. an conscribirten Threydt Zehendt cuiuscunque generis et sortis nominatim abzueführen schuldig seye, alß:

	Gethreydt		Gersten		Haaber	
	Killa	Os(mak)	Killa	Os(mak)	Killa	Os(mak)
Valkovar	56	4¼	3	4¾	2	1¼
Bogdanoviz	18	2	2	¾	-	1½
Petroviz	23	4	4	4¾	-	2

	Gethreydt		Gersten		Haaber	
	Killa	Os(mak)	Killa	Os(mak)	Killa	Os(mak)
Necoslavze	33	5½	6	7¼	1	¾
Schwinaroviz	24	5¼	4	3¾	-	-
Jankoviz	66	1¼	7	5¾	1	¼
Lasa	14	6	1	7¾	1	3½
Selagovze	21	-	3	4¼	-	2¾
Oraliz	26	¼	3	4¼	-	7¼
Gelletovze	15	5	4	4	-	3½
Pannovze	11	1	-	5¼	-	2¼
Illaths	32	6	9	6¼	-	-
Tovarnik	40	-	8	6½	-	-
Illinze	15	4¼	3	4	-	1½
Mallavasze	40	¼	11	7¼	-	7¼
Novak	14	4¼	1	-	-	¾
Scherengrad	21	1¼	2	5¾	1	2
Loas	40	1¼	4	2	-	-
Tompoevze	16	6¼	2	1	-	1½
Czagovze	20	1½	3	6½	-	1
Bereck	37	4½	9	6	1	¾
Miklosevze	18	¼	4	2½	-	-
Sothin	17	-	4	2¼	-	1½
Nyemze	9	6	-	-	-	-
[Summa]	634	6¼	109	6½	12	3¾

Sig illum) Valkovar den 9. September 1718.

Johann Michäel Fleischmann
 M anu) p ropria)
 K ayserlicher) Ca mer)al Provisor

Hrvatski državni arhiv, *Conscriptiones decimarum et nonarum*, fasc. br. 1, kut. br. 2, spis br. 134.

Extractus

Magnarum decimarum an(n)o 1719. pro parte excel(lentissi)mi ill(ustrissi)mi reve(re)n(diss(i)mi d(omi)ni d(omi)ni comitis de Nesrelrod ep(isco)pi (Quinque)ecclesiensis in Sclavonia conscriptarum

Nomina Districtuum	Tritici		Hordei		Avenae	
	Kill(a)	Osm(ak)	Kill(a)	Osm(ak)	Kill(a)	Osm(ak)
Dist(riktus) Esekiensis	890	3	122	3½	100	2
Valkovariensis	621	1	120	2¼	21	-
Valpoviensis	504	1½	30	6½	20	5¼
Summa	2015	5½	273	4¼	141	7¼

David Haimb

Ep(isco)palis provisor in Scl(avonia)

Hrvatski državni arhiv, *Conscriptiones decimarum et nonarum*, fasc. br. 1, kut. br. 2, spis br. 135.

Extractus

Magnarum decimarum anni 1719.

Nomina Districtuum	Frumenti		Hordei		Avenae	
	Killae	Ocke	Killae	Ocke	Killae	Ocke
Districtus Essekiensis	799	3½	223	2	122	2
Valkovariensis	681	1	194	7¼	49	-
Valponensis	570	1½	46	6½	54	5½

Nomina Districtuum	Frumenti		Hordei		Avenae	
	Killae	Ocke	Killae	Ocke	Killae	Ocke
Petroviziensis	261	1¾	21	3	36	6¾
Summa	2311	7¼	486	2¾	262	6¼
Hinc pro quartalitate defalcatis defalcandis v(ene)r(a)b(i)li capituli (Quinque)ecclesiensi venient						
	490	3¾	101	4½	50	2¼

Extractus

Parvarum decimarum anni 1719.

Nomina Districtuum	Agnelli	Caprarum	Kukuruz iugerum	Panni iugerum	Milli iugerum	Szirak iugerum	Alveraria	Vini	
								Urmae	Occae
Districtibus Essekiensis	409	153	297½	-	9	55½	869	410	5
Valkovariensis	534	515	585	-	7	20½	1.823	1.203	-
Valpoviensis	-	52	300½	18½	9½	17	2.286	70	28
Petrovicensis	-	-	131½	-	-	13¾	933	33	36
Summa	945 [943]	720	1.314½	18½	25½	106¾	5.911	1.717	29

Summary

THE STRUGGLE OF THE DIOCESE OF PÉCS FOR THE CHURCH'S TITHE IN SLAVONIA FROM THE END OF THE OTTOMAN RULE TO 1761

The organization of the chamber administration in Slavonia began after Slavonia's liberation from the Ottoman rule in 1691. At first the organization of chamber administration proceeded at a slow pace, since the war with the Ottoman Empire was still in progress and the military needs were given precedence. After the Christian army won the Battle of Senta in 1697, the organization of chamber administration in Slavonia sped up and the chamber commission with Count Carl Ferdinand Caraffa di Stigliano at the helm was sent to Slavonia. At the same time the establishment of church organization began in this territory, resulting in a clash between the Diocese of Zagreb and the Diocese of Bosnia over the Slavonian parishes, which ended in 1699 with the decision of the court commission in Győr that fixed the border between the two dioceses. The Diocese of Pécs got involved in the battle for Slavonian parishes only after the Győr trial, even though it had the greatest right to them. The Court Chamber, on the other hand, felt the tithe to be the state's income, since Slavonia was conquered by arms. Chamber officials thus started collecting the tithe after the liberation from the Ottoman rule and transporting it to storehouses in Osijek, Brod, and Gradiška. In the 1720s the Bishop of Pécs managed to assert his right to collect the Great Tithe in Slavonia. After the peasant uprising in Slavonia was quelled in 1735, the Court in Vienna sent Hamilton's commission to Slavonia to identify the causes of the uprising and suggest solutions to the problems they find. Tithe collection was one of the important problems. A conference was convened in Vienna in 1737, concluding that the Slavonian manor lords had no right to collect the tithe, while the bishops were entitled to collect the Great Tithe, but not the Little Tithe. King Charles III (VI) prohibited the manor lords from collecting the tithe and allowed the bishops to collect the Great Tithe, forbidding them to collect the Little Tithe before they proved their right to this tax. In spite of the regulation on the church tithe by Charles' Urbarium, the Bishop of Pécs strove to gain the right to collect the little tithe as well. A temporary Slavonian urbarium again forbade the bishops to collect the little tithe until they proved their right to this tax. The issue of tithe collection was only solved in 1761 at a meeting of manor representatives and bishops, where they reached an agreement about tithe collection rights.

(Sažetak prevela: Ana Levak Sabolović)

Key words: Diocese of Pécs, church tithe, Slavonia, Charles' Urbarium, Maria Theresa's Urbarium.